

20—27 oktober

Debatter m. m.

Tisdagen den 20 oktober

	Sid.
Interpellationer av:	
herr Westberg ang. verkningarna av SJ:s nya volymtariffering ...	3
fru Nettelbrandt ang. sjuksköterskeelevernas studiebidrag, m. m.	4

Fredagen den 23 oktober

Interpellationer av:	
herr Tobé ang. ökat statligt stöd för deltagande i internationella idrottstävlingar.....	7
herr Tobé ang. utbetalningen av studiemedel	8
herr Bohman ang. flygplanprojekt 37 (Viggen).....	9
Meddelande om enkla frågor av:	
fru Svensson ang. åtgärder mot viss direktreklam till hemmen ...	10
herr Nelander ang. postverkets personalsvårigheter.....	10
herr Nilsson i Gävle ang. postverkets personalsvårigheter	10
fru Nettelbrandt ang. anställningstryggheten för vissa icke behö- riga lärare	10

Tisdagen den 27 oktober

Svar på frågor av:	
herr Antby ang. förvaringen av stridsgaser	11
herr Björkman ang. tidpunkten för slutförande av viss prisgeogra- fisk undersökning	12
herr Nelander ang. postverkets personalsvårigheter och herr Nils- son i Gävle i samma ämne	13

	Sid.
Svar på frågor av:	
fru Boman ang. upprätthållande av förbudet mot visning av pornografisk film	15
fru Svensson ang. åtgärder mot viss direktreklam till hemmen ...	16
fru Nettelbrandt ang. anställningstryggheten för vissa icke behöriga lärare	16
herr Dickson ang. förfarandet vid anmälningar om skördeskador	18

Tisdagen den 27 oktober

Interpellationer av:	
herr Antonsson ang. rekryteringen av psykiatrer	20
herr von Friesen ang. projekteringen av de beslutade rättspsykiatriska klinikerna	21
herr Spångberg ang. försvarskostnadernas storlek och samhällsekonomiska och sociala verkningar	24
herr Hamrin i Kalmar ang. ökat statligt stöd åt handikappidrotten	25
herr Hamrin i Kalmar ang. länsstyrelsernas bistånd till kommunerna med expertis för fritidsbebyggelseplaneringen	26
herr Heckscher ang. den ifrågasatta omläggningen av den brittiska handelspolitiken	27
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Börjesson i Falköping ang. motverkande av brottsligt förfarande med checkar	28
herr Carlsson i Huskvarna ang. de höjda fastighetstaxeringsvärdenas inverkan på inkomstprövade folkpensionsförmåner	28
herr Eriksson i Bäckmora ang. åtgärder för att öka anställningstryggheten i vissa fall	28

Tisdagen den 20 oktober

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1

Herr förste vice talmannen meddelade, att herr Hamrin i Jönköping enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 12 innevarande oktober—den 1 nästkommande december.

Herr Hamrin i Jönköping beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 2

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott motionerna nr 1026—1029;

till statsutskottet motionerna nr 1030 och 1031;

till behandling av lagutskott motionen nr 1032; samt

till statsutskottet motionerna nr 1033—1035.

§ 3

Föredrogs den av herr *Wiklund* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående trafikframkomligheten inom storstockholmsområdet.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

Interpellation ang. verkningarna av SJ:s nya volymtarifiering

Ordet lämnades på begäran till

Herr WESTBERG (fp), som yttrade:

Herr talman! De nya regler för befraktning av gods — undantagandes paketgods — som statens järnvägar införde den 1 oktober 1964 medför stora problem för åtskilliga industrier. Väsentliga fördyringar har uppstått för befraktning av lätta och skrymmande styckegods. Före nämnda datum beräknades fraktkostnaderna för styckegods enligt befraktningsobjektets vikt. För skrymmande gods fördubblades dock den faktiska vikten vid fraktberäkning.

Genom de nya bestämmelserna har införts en volymtarifiering av styckegods med låg volymvikt, som innebär att frakt alltid skall tas ut för minst 1 kg per 10 dm³. Fraktkostnaderna för styckegods med en volym av 1 m³ beräknas nu, oberoende av den faktiska vikten, som om vikten vore 100 kg. Den 1 januari 1966 kommer volymtarifieringen att ändras så att frakt alltid tas ut för minst 1,5 kg per 10 dm³.

Verkningarna av regelförändringarna kan illustreras med ett exempel. För transport av ett skrymmande gods, som väger t. ex. 33 kg, beräknas frakten enligt före den 1 oktober 1964 gällande normer som om godset väger 66 kg, enligt nu gällande normer som om godset väger 100 kg och enligt de normer, som avses gälla från och med den 1 januari 1966, som om godset väger 150 kg.

De nya reglerna innebär alltså bety-

Interpellation ang. sjuksköterskeelevernas studiebidrag, m. m.

dande fördyringar vid befaktning av skrymmande stycke gods. Kostnadsökningarna uppgår i flera kända fall till mellan 50 och 100 procent av tidigare kostnader. De som framför allt drabbas av fördyringarna är de industrier som är belägna på långt avstånd från stordelen av sin kundkrets. Av Sveriges drygt 7,5 miljoner invånare bor 6 miljoner söder om Gävle, medan området norr om Gävle inte har mer än cirka 1,5 miljon invånare. Många, framför allt norrländska, tillverkare av lätta och skrymmande stycke gods, som har sina flesta och största avnämare i södra Sverige, drabbas mycket hårt av volymtarifferingen. För de företag, som redan tidigare arbetar med små marginaler och i hård konkurrens, kan de ökade fraktkostnaderna på ett avgörande sätt försvåra tillträdet till områden, som ligger långt från tillverkningsstället. Den förändring, som avses träda i kraft den 1 januari 1966, kommer att accentuera ovan berörda svårigheter. Vetskapen om den kommande fraktkostnadshöjningen oroar redan i dag många företagare.

Med stöd av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat de negativa verkningar, som SJ:s nya volymtariffering medför för framför allt norrländska tillverkare av skrymmande stycke gods?

Är herr statsrådet beredd att verka för att dessa negativa verkningar undanröjes?

Denna anhållan bordlades.

§ 5

Interpellation ang. sjuksköterskeelevernas studiebidrag, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Fru NETTELBRANDT (fp), som yttrade:

Herr talman! Enligt uppgifter i pressen råder bland landets sjuksköterskeelever stor besvikelse över att dessa under läsåret 1964/65 synes riskera att få ett avsevärt blygsammare stöd än vad de efter vårens riksdagsbeslut ansåg sig ha anledning att räkna med.

I en framställning som Sveriges sjuksköterskeelevers förbund i höst riktat till Kungl. Maj:t hemställs, att de tillämpningsbestämmelser som utfärdats i anslutning till riksdagens beslut måste ändras så att sjuksköterskeeleverna skall kunna uppbära studiebidrag under hela studietiden.

Sjuksköterskeutbildningen i Sverige är treårig. Den består dels av tre läskurser om sammanlagt sju månader, då eleverna har uteslutande lektionsundervisning, dels av integrerad praktisk-teoretisk undervisning förlagd till kliniker av olika slag. Under den praktisk-teoretiska undervisningen, den s. k. jämsidesundervisningen, gör eleverna arbetsinsatser, som kommer hälso- och sjukvården till godo. Av denna anledning erhåller de av sjukvårdens huvudmän en mindre ersättning, som huvudsakligen består av fritt vivre samt därutöver ett mindre belopp per månad. Det bör påpekas, att dessa förmåner utgår under hela utbildningstiden — således även under de rent teoretiska delarna — samt att förmånerna utgör skattepliktig inkomst.

Det nya studiemedelssystemet träder i kraft den 1 januari 1965 för studerande vid universitet och högskolor. För vissa grupper av studerande, såsom sjuksköterskeelever och seminarister, träder bestämmelserna i kraft den 1 juli 1965. För dessa elevkategorier gäller under innevarande läsår övergångsbestämmelser. Dessa innebär i huvudsak, att den studerande skall erhålla ett studiebidrag om 175 kronor i månaden samt rätt att låna högst 5 000 kronor för ett år.

När studiemedelssystemet så småningom träder i kraft, får sjuksköterske-

Interpellation ang. sjuksköterskeelevernas studiebidrag, m. m.

eleverna rätt att förtjäna cirka 4 000 kronor per år utan någon reduktion av sina studiemedel. De tillämpningsföreskrifter, som för detta läsår utfärdats till komplettering av riksdagens övergångsbestämmelser, har utformats så, att studiebidraget om 175 kronor per månad skall minskas med vad eleverna har i inkomster från sjukvårdens huvudmän. Dock skall ingen minskning göras under de s. k. läskurserna. I praktiken innebär detta, att sjuksköterskeeleverna under 1964/65 högst kan erhålla studiebidrag i tre månader. De som har endast en månads läskurs kommer för hela läsåret att erhålla 175 kronor i studiebidrag. Enligt vad elevförbundet uppger, finns det sjuksköterskeelever, vilkas studietid råkat bli disponerad så att ingen läskurs infaller under 1964/65. De får alltså inget studiebidrag alls.

Vad ovan sagts gäller studiebidrag. I fråga om lån gäller däremot inga undantagsbestämmelser för sjuksköterskeelever. De får rätt att låna på samma villkor som exempelvis blivande lärare, och lån kan utgå under hela studietiden.

För närvarande synes situationen vara den, att en sjuksköterskeelev som går läskurs dels erhåller ersättning från landstinget eller motsvarande huvudmän, dels studiebidrag. När eleven övergår till en blandad praktisk-teoretisk del av utbildningen, upphör studiebidraget, dvs. samhället ger ett mindre ekonomiskt stöd, när eleven jämsides med sina studier gör en omedelbart samhällsnyttig insats.

I sin förut nämnda skrivelse framhåller sjuksköterskeelevernas organisation, att de tidigare kunnat erhålla räntefria lån som avskrevs med 25 procent vid första amorteringstillfället. Lånen utgick under utbildningstiden i dess helhet. Under läsåret 1964/65 får en del sjuksköterskeelever studiebidrag om sammanlagt 525 kronor, en del får 175 kronor och en del tycks bli helt utan.

Nyckfullheten i studiestödet beror på hur läskurserna råkar infalla under året. Lånen under övergångsåret är varken räntefria eller förenade med avskrivningsregler.

Det är föga givande att söka räkna ut exakt vad det gamla systemet kunde ge i jämförelse med övergångssystemet. Om många elever råkar ha tremånaders läskurser, kan det nya systemet i genomsnitt tänkas ge någon förbättring. Men en del måste få ett klart försämrat stöd, och den genomsnittliga förbättringen som eventuellt uppstår måste bli obetydlig. Framför allt tillgodoses inte önskemålet att göra sjuksköterskeeleverna jämställda med övriga postgymnasiala grupper. Som exempel anför sjuksköterskeeleverna själva, att en medicine kandidat, som innehar tredje amanuensbefattning, kan erhålla fulla studiebidrag. En sjuksköterskeelev, som inte har större inkomster, erhåller däremot inte något studiebidrag alls under större delen av innevarande läsår, trots att dessa studerande skulle vara jämställda i studiesocialt hänseende enligt de principer som anfördes till stöd för vårens reform. Enligt elevförbundets förslag bör tillämpningsföreskrifterna ändras så att de mera liknar de bestämmelser som kommer att gälla, när studiemedelssystemet träder i kraft. Nu gällande behovsprövningsbestämmelser har i själva verket sin motsvarighet i regler som gäller för yrkesskolornas elever inom det gymnasiala systemet, till vilket sjuksköterskeeleverna inte skall hänföras.

De övergångsbestämmelser som berörts i det föregående omfattar blivande sjuksköterskor och blivande lärare. Eftersom studiemedelssystemet skall vara i funktion för universitets- och högskolestuderande från och med den 1 januari 1965, skulle övergångsperioden för seminarister och sjuksköterskeelever i och för sig lämpligen ha kunnat begränsas till ett halvt läsår. När övergångsperioden utsträcktes till ett år var

Interpellation ang. sjuksköterskeelevernas studiebidrag, m. m.

förutsättningen uppenbarligen, att det ekonomiska utfallet icke antogs bli nämnvärt avvikande mellan övergångssystemet och det definitiva. Det torde nu kunna fastslås att tillfredsställande likvärdighet i förmåner icke uppstått. Utöver de skillnader, som tidigare nämnts, må framhållas att sjuksköterskeelever och seminarister inte kan erhålla någon motsvarighet till de barn-tillägg, som utgör en viktig beståndsdel i studiemedelssystemet. Av uttalanden från de blivande lärarnas sida synes framgå, att också dessa så snart som möjligt vill överföras till det studiesociala system som gäller från och med den 1 januari 1965.

Att en så omfattande reform som den studiesociala skulle fungera oklanderligt i alla avseenden redan från början torde knappast kunna begäras. Det är däremot önskvärt att icke avsedda skillnader i förmånernas värde för olika grupper undanröjs, så snart de konstateras. Det kan därför ifrågasättas, om inte den ändamålsenligaste lösningen vore att redan från den 1 januari 1965 överföra alla studerande på det postgymnasiala stadiet till studiemedelssystemet. Det kan givetvis anföras administrativa skäl mot en nedkortning av övergångssystemets giltighet från ett läsår till en termin. Önskemålen att snabbt undanröja kvarstående olikheter är emellertid så starka, att de administrativa skälen mot en förändring bör få ge vika. Det bör också påpekas, att själva handläggningen av ärenden som gäller seminarister och sjuksköterskeelever bör bli enklare än för universitetsstuderande, eftersom man slipper studiemeritprövningen, som är det mest tidsödande momentet i hela handläggningen av ansökningar om studiemedel.

Med stöd av vad som här anförts an-håller jag om andra kammarens till-stånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ställa följande frågor:

1. Kommer riksdagen att föreläggas förslag, som innebär att studiemedelssystemet kan träda i kraft redan den 1 januari 1965 så att alla postgymnasiala grupper från denna tidpunkt erhåller ett enhetligt studiesocialt stöd utan hän-syn till utbildningens art?

2. Därest förslag av detta innehåll icke kommer att föreläggas riksdagen, finns i så fall enligt statsrådets mening förutsättningar för att utfärda sådana ändrade tillämpningsföreskrifter, att sjuksköterskeeleverna redan under innevarande budgetår kan erhålla studiebidrag under hela utbildningstiden?

Denna anhållan bordlades.

§ 6

Upplästes följande till kammaren in-komna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet från och med den 22 oktober till och med den 25 oktober.

Stockholm den 20 oktober 1964

Sigurd Lindholm

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 7

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-efter kl. 16.05.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 23 oktober

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollen för den 16 och den 17 innevarande oktober.

§ 2

Herr andre vice talmannen meddelade, att herrar Jansson i Benestad och Andersson i Ryggestad enligt till kammaren inkomna läkarintyg vore sjukskrivna, herr Jansson i Benestad under tiden den 15 innevarande oktober—den 30 nästkommande november och herr Andersson i Ryggestad under tiden den 7 oktober—den 15 december.

Herrar Jansson i Benestad och Andersson i Ryggestad beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgöromålen.

§ 3

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 26 oktober—7 november 1964 på grund av utrikesresa.

Stockholm den 20 oktober 1964

Tage Erlander

Till Riksdagens andra kammare

Härmed får jag anhålla om befrielse från deltagande i riksdagsgöromålen från och med den 29 oktober till och med den 7 november 1964 för deltagande i sammanträden med vissa Europa-

rådskommittéer i Paris samt Europarådets session i Strasbourg.

Stockholm den 22 oktober 1964

Gösta Bohman

Kammaren biföll dessa ansökningar.

§ 4

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Westberg*, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående verkningarna av SJ:s nya volymtariffering, och

fru *Nettelbrandt*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående sjuksköterskelevernas studiebidrag, m. m.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 5

Interpellation ang. ökat statligt stöd för deltagande i internationella idrottstävlingar

Ordet lämnades på begäran till

Herr **TOBÉ** (fp), som yttrade:

Herr talman! Idrotten är inte bara en av de största utan också en av de snabbast expanderande av våra folkrörelser med för närvarande drygt 1,5 miljoner organiserade medlemmar. Den betydelse som idrott och annat motionsutövande har för det fysiska och psykiska hälsotillståndet är väl känd. Det ur samhällets synpunkt kanske mest posi-

Interpellation ang. utbetalningen av studiemedel

tiva med idrotten torde dock vara den fostrande — framför allt ungdomsfost-
rande — verkan som idrotten har. För
stora grupper erbjuder idrotten en vär-
defull fritidsaktivitet.

Av många skäl är således idrottsrö-
relsen värd ett kraftigt stöd från sam-
hället. Enligt min mening bör samhäl-
let i sitt stöd till idrotten i första hand
sträva efter att bredda det aktiva ut-
öandet och att satsa kraftigt på olika
typer av motionsidrott. Här kommer
t. ex. korporationsidrotten, skolidrot-
ten, militäridrotten, universitetsidrotten
och handikappidrotten i blickfånget.

Elitidrotten har ett egenvärde för de
tävlande idrottsmännen, samtidigt som
den ger sin publik spänning och av-
koppling. Den viktigaste orsaken till att
samhället bör engagera sig även för
elitidrotten är dock den stimulans till
ett aktivt idrottsutövande, som elitidrot-
ten föder. Framför allt är det stora in-
ternationella tävlingar, som genom den
publicitet de får har en direkt aktive-
rande verkan på i synnerhet ungdomen.

Det internationella idrottsutbytet skap-
par dessutom värdefulla kontakter mel-
lan olika länders idrottsmän. Den in-
ternationella tävlingsidrotten har säker-
ligen bidragit till minskade fördomar
och ökad förståelse mellan olika natio-
ner.

Den svenska idrottsrörelsen har haft
att kämpa med stora ekonomiska svå-
righeter när det gäller både förberedel-
sorna för och deltagandet i de olym-
piska spelen i Tokyo. Det är känt att
Sveriges Olympiska Kommitté och olika
specialförbund varit tvungna att söka
ekonomiskt stöd från utomstående —
enskilda personer och firmor — för att
kunna sända väl kvalificerade idrotts-
utövare till de olympiska tävlingarna.
Trots behjärtansvärda finansiella insat-
ser från många utomstående och upp-
offrande arbete från många idrottsle-
dare har dock olympiska kommittén
och specialförbunden tvingats vara myc-
ket sparsamma när det gäller såväl för-

beredelsearbetet som deltagandet i de
olympiska spelen.

Under hänvisning till vad som här
anförts hemställer jag om kammarens
tillstånd att till herr statsrådet och che-
fen för handelsdepartementet få fram-
ställa följande fråga:

Vill herr statsrådet medverka till ett
ökat statligt stöd till idrottsrörelsen för
att möjliggöra ett mer intensivt förbe-
redelsearbete för och en numerärt star-
kare medverkan i stora internationella
tävlingar såsom olympiska spel, världs-
mästerskapstävlingar och europamäster-
skap?

Denna anhållan bordlades.

§ 6

**Interpellation ang. utbetalningen av
studiemedel**

Ordet lämnades på begäran till

Herr TOBÉ (fp), som yttrade:

Herr talman! Med anledning av de
långa handläggningstiderna för låne-
och stipendieansökningar vid statssti-
pendienämnderna framställde herr Hil-
ding den 23 oktober 1963 en interpellation
till herr statsrådet och chefen för
ecklesiastikdepartementet. Statsrådet
Edenman anförde i sitt svar exempel
på vissa åtgärder som för framtiden
skulle garantera en snabbare handlägg-
ning av ansökningar av studiesocialt
stöd.

Det har nu av representativa uttalan-
den framgått att man på studenthåll hy-
ser vissa farhågor för att de studieme-
del, som enligt riksdagens beslut skall
utgå fr. o. m. den 1 januari nästa år, inte
skall kunna betalas ut i tid. Man har
befarat så stora förseningar som 3—4
månader, d. v. s. att studiemedel, som
skulle ha utbetalats i januari, inte kom-
mer studenterna till handa förrän i
mars—april. Anledningen till den befa-
rade förseningen är att studiehjälps-
nämnderna inte har tilldelats erforder-

Interpellation ang. flygplanprojekt 37 (Viggen)

liga resurser i fråga om personal och lokaler.

Sedan dessa missförhållanden kommit till allmän kännedom genom artiklar i pressen i början av denna månad har visserligen ecklesiastikdepartementet klargjort för centrala studiehjälpsnämnden, att de av nämnden begärda medlen för anställande av extra personal kommer att ställas till förfogande. Situationen har därigenom för de studerandes del något ljusnat. Från ansvarigt håll räknar man emellertid fortfarande med förseningar. Detta framgår bl. a. av ett uttalande av byråchefen Stig Matsson i centrala studiehjälpsnämnden i Stockholms-Tidningen den 19 oktober där det framhålles, att det väl inte är möjligt att helt undgå kortare förseningar. Enligt samma uttalande räknar man med att ansökningarna skall börja strömma in till studiemedelsnämnderna kring månadsskiftet oktober/november och att man skall ha att behandla 60 000—65 000 ansökningar fram till vårterminens början, d. v. s. på ett par månader.

En sådan — väl förutsebar — kraftig tillströmning av ärenden, vilkas avgörande är av den största vikt för den enskilde studenten, ställer stora krav på framsynt planering av administrationen av studiemedlen. I en artikel i Sveriges Förenade Studentkårers tidning *Studenten* framhåller man, att studiemedelsnämndernas kanslier inte förrän under den senaste tiden fått möjlighet att effektivt planera administrationen inför ansökningarna under november och december månad. Studenten påpekar också — med rätta — att det inte är någon enkel uppgift att på en halv månad anställa erforderlig personal och skaffa fram tillräckligt med lokaler.

Om inte studiemedelssystemet fungerar som avsett, är det den enskilde studeranden som drabbas. Det studiesociala stödet har tillkommit för att skapa trygghet i studierna. Det är därför av

största vikt att inte brister i administrationen hämmar systemet. Detta gäller såväl i inledningsskedet som i framtiden.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få ställa följande frågor:

Vill statsrådet lämna en redogörelse för de åtgärder, som vidtagits för att förhindra en försening av utbetalandet av studiemedel för vårterminen 1965?

Bedömer statsrådet dessa åtgärder som tillräckliga eller har statsrådet för avsikt att vidtaga några ytterligare åtgärder?

På vilket sätt ämnar statsrådet förhindra framtida förseningar av utbetalandet av studiemedel?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Interpellation ang. flygplanprojekt 37 (Viggen)

Ordet lämnades på begäran till

Herr **BOHMAN** (h), som yttrade:

Herr talman! Frågan om utvecklingen av flygplan 37 (Viggen) prövades av 1962 års försvarskommitté, som på grundval av en fullständig redogörelse för utvecklingsläget hösten 1962 förordade, att flygplanprojektet borde fortsättas. Kommittén hävdade också, att den av kommittén förordade kostnadsramen för försvaret borde göra det möjligt att fortsätta utvecklingsarbetet i planerad takt. I proposition 1963:108 anslöt sig chefen för försvarsdepartementet till försvarskommitténs bedömning i detta hänseende. Även riksdagen anslöt sig till vad försvarskommittén sålunda uttalat och föreslagit.

I proposition nr 136 till årets riksdag har begärts erforderliga bemyndiganden att fortsätta utvecklingsarbetet under nästa budgetår. Riksdagen har i anledning härav på förslag av statsutskottet

Interpellation ang. flygplanprojekt 37 (Viggen)

(utlåtande 132) lämnat Kungl. Maj:t ifrågavarande bemyndigande.

I sitt utlåtande har statsutskottet lämnat en utförlig redogörelse för frågans tidigare behandling. Utskottet har i avslutning härtill framhållit, att de ekonomiska beräkningarna beträffande projektet icke torde ha undergått nämnvärda förändringar sedan försvarskommittén behandlade detta. Då icke heller några nya omständigheter tillkommit sedan nämnda kommitté och 1963 års riksdag prövade projektet, vore utskottet berett tillstyrka, att utvecklingsarbetet avseende flygplanssystem 37 fortsattes. Utskottet avstyrkte till följd härav motionen II: 978, att Kungl. Maj:ts begäran om bemyndigande för fortsatt utvecklingsarbete på berörda flygplan skulle avslås.

Utskottet berörde jämväl i sitt utlåtande de problem som förelåg i anledning av att någon konkurrenssituation i fråga om utveckling och tillverkning av flygplan 37 icke förelåg inom landet. Utskottet förklarade sig dela departementschefens uppfattning om att den ansvariga försvaltningsmyndigheten borde ha erforderlig insyn och överblick över engagerade företags tillverkning m. m. för att kunna kontrollera skäligheten i kostnader och vinstpålägg. Utskottet underströk departementschefens uttalande om behovet av en närmare prövning av därmed sammanhängande problem.

Då det inte vore möjligt att överblicka kostnaderna vid den tidpunkt, då de första flygplanen av nämnda typ skulle börja levereras och då planet utgjorde ett i förhållande till våra resurser mycket betydande projekt, ville utskottet särskilt understryka departementschefens i propositionen gjorda uttalanden att »kostnadsutvecklingen sorgfälligt prövades». Med erinran om att departementschefen med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 20 mars 1964 tillkallat en särskild beredning för att följa projektet, förklarade sig utskottet finna den sålunda vidtagna åtgärden lämplig.

Utskottet underströk emellertid, att tillkomsten av nämnda beredning icke innebär någon ändring i myndigheternas kompetens eller ansvarsfördelning.

Vissa delar av de belopp för projektets fullföljande under nästa budgetår som bemyndigandet avsåg ställdes emellertid till kungl. flygförvaltningens förfogande först den 16 oktober 1964.

Under de senaste veckorna har i dagspressen och radio/TV förekommit åtskilliga delvis mycket motstridiga uppgifter rörande berörda flygplanprojekt. Det har sålunda uppgivits att den ovan omnämnda beredningen genom sin utredningsverksamhet förorsakat avsevärda förseningar och att dessa vore ägnade att öka kostnaderna för projektet. Det har i vissa sammanhang gjorts gällande, att det ingalunda vore givet att utvecklingsarbetet trots de nedlagda kostnaderna skulle fullföljas, och det har skisserats olika alternativ att genom anskaffning av utländska flygplan eller annorledes ersätta flygplanssystem 37 med andra vapensystem.

Med åberopande av vad sålunda anförts och med hänvisning till riksdagens så sent som i våras fattade beslut får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet rikta följande interpellation:

Är herr statsrådet beredd att lämna kammaren en redogörelse för de överväganden som skett och de beslut som hittills fattats inom den s. k. flygmaterielberedningen rörande flygplanprojekt 37 och att samtidigt delgiva kammaren sin uppfattning rörande de ekonomiska och tidsmässiga konsekvenserna av ifrågavarande åtgärder för projektets realiserande inom beräknad tid?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fyra enkla frågor, nämligen av:

fru *Svensson*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående åtgärder mot viss direktreklam till hemmen,

herr *Nelander*, till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående postverkets personalsvårigheter,

herr *Nilsson* i Gävle, till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående postverkets personalsvårigheter, och

fru *Nettelbrandt*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående anställningstryggheten för vissa icke behöriga lärare.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.05.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 27 oktober

Kl. 15.00

§ 1

Svar på fråga ang. förvaringen av stridsgaser

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**, som yttrade:

Herr talman! Herr Antby har frågat mig, om undersökningen av omständigheterna kring den stöld av senapsgas som i somras ägde rum från ett militärt förråd givit vid handen att förvaringen av senapsgas och andra stridsgaser är fullständigt betryggande ordnad.

Till svar vill jag anföra följande. Mindre kvantiteter stridsgaser, bl. a. senapsgas, förvaras på ett antal regementen för användning vid utbildning av främst skydds- och sjukvårdspersonal. Senapsgasen förvaras i särskilt förråd inom en inhägnad, som är avskild från övrig bebyggelse och verksamhet. I förrådet skall gasen förvaras i rostfria kärl som ställes upp i låsta lådor av stålplåt. Utredningen av de två inbrott i gasförråd som ägt rum i sommar har inte givit vid handen att gasen i dessa fall skulle förvarats eller

handhafts i strid mot utfärdade föreskrifter.

De förvaringslådor som används i gasförråd vid förband motstår inte grovt våld — ett krav som uppställes t. ex. på kistor för förvaring av spräng- och tändmedel. Vad som förekommit ger enligt min mening vid handen att stridsgas bör förvaras på ett sätt som är mer betryggande med hänsyn till risken för tillgrepp och skadegörelse. Jag kommer att pröva vilka åtgärder som bör vidtas i detta syfte.

Vidare anförde

Herr **ANTBY** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Det är inte underligt att allmänheten blir oroad av att brottsliga element gång efter annan genom inbrott i militära förråd tillskansar sig farliga stridsmedel. Tidigare har det gällt kulspjutepistoler som riktats mot tjänstgörande polis, och i ett annat fall har det hänt att en droskägare fått sätta livet till på grund av att ett dylikt vapen hamnat i orätta händer.

Svar på fråga ang. tidpunkten för slutförande av viss prisgeografisk undersökning

Den här gången är det fråga om ett stridsmedel, som i händerna på oansvariga kan vålla mycket stora olyckor, ett stridsmedel där åtkomstmöjligheterna för tjuvar helt enkelt borde vara lika med noll.

Nu har statsrådet sagt att han skall ta frågan under omprövning och att stridsgasen bör förvaras på ett sätt som är mer betryggande än som hittills varit fallet. Jag hoppas att dessa åtgärder skall leda till en mera tillfredsställande ordning.

Till sist vill jag göra en lekmanmässig reflexion. Hur skulle det vara, om man uppdroge åt en person eller en arbetsgrupp vid någon av våra tekniska högskolor att utexperimentera ett larmsystem som är mera pålitligt, mera osårbart och mera användbart än det tjuvlarm som nu står till förfogande? Det gäller här så allvarliga problem, att alla möjligheter till bättre förhållanden borde beaktas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. tidpunkten för slutförande av viss prisgeografisk undersökning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM, som yttrade:

Herr talman! Herr Björkman har frågat mig när den prisgeografiska undersökning som skall ligga till grund för en ändring i den nuvarande lönegrupperingen kan väntas bli slutförd.

Enligt vad jag inhämtat räknar statistiska centralbyrån med att kunna framlägga resultaten från sina undersökningar mot slutet av år 1965.

Vidare anförde:

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag tackar herr statsrå-

det för svaret. Bakgrunden till frågan är givetvis att det är många tjänstemän i stat och kommun, vilka med stort intresse — för att inte säga otålighet — väntar på resultatet av den prisgeografiska undersökningen.

Jag vet att statsrådet har uppvaktats från olika håll med krav på uppflyttningar i ortsgrupp, därför att vederbörande anser sig vara felaktigt placerade. Det är rätt naturligt att de känner sig litet oroliga över den förskjutning i tidsplanen som skett beträffande utredningens slutförande. Statsrådet säger att man räknar med att kunna framlägga resultaten från undersökningarna mot slutet av år 1965. Redan detta är en försening. Enligt uppgifter som jag har fått räknar man med att undersökningen skall vara klar först den 31 december 1965, och det skulle i så fall innebära en förskjutning på tre fjärdedels år i förhållande till den ursprungliga planen.

Jag känner till att statsrådet nyligen har uppvaktats av en kommitté från Gotland och jag kan ta Gotland som exempel på vilka konsekvenser tidsförskjutningen kan leda till. Visby stad hade redan 1951 underlag för en placering i ortsgrupp 4, men enhetligheten för hela länet ansågs motivera att hela Gotland placerades i ortsgrupp 3. Enligt vad som meddelats mig skulle statsrådet dock vid uppvaktningen för snart två månader sedan ha ställt sig ganska välvillig till en uppflyttning, om det material som Gotlandskommittén då lade fram visade att Gotland avvek från övriga 3-orter eller om särskilda skäl förelåg för en ändring. Jag tror att det finns mycket starka skäl för en sådan ändring och att speciella förhållanden föreligger för Gotlands vidkommande. Nuvarande ordning kommer att innebära att många orter, bland dem Visby, under mycket lång tid kommer att vara oriktigt placerade. Om Visby redan 1951 hade underlag för en placering i ortsgrupp 4 men på grund av

Svar på frågor ang. postverkets personalsvårigheter

enhetligheten placerades i ortsgrupp 3 och den nu pågående undersökningen blir klar först den 31 december 1965, kan Visby inte få någon ändring förrän 1967 om det kommande nya kollektivavtalet för tjänstemännen då är genomfört. Det betyder, att Visby i realiteten under sexton år kommer att vara placerad i fel ortsgrupp. Man må inte förtänka tjänstemännen på Gotland att de tycker att resultatet inte är riktigt tillfredsställande.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Jag vill först understryka att det frågeinstitut som vi infört i kammaren inte är avsett att användas för ingående debatter om olika detaljfrågor. Avsikten är att framföra koncisa frågor och att få koncisa svar samt att ge koncisa repliker, när sådana anses erforderliga.

I herr Björkmans inlägg förekom ett påstående som jag vill något bemöta. Herr Björkman talade om att det blivit en förskjutning av tidpunkten för slutförandet av den prisgeografiska undersökningen. Någon förskjutning av tidpunkten för undersökningsmaterialets färdigställande har emellertid inte skett.

I proposition nr 54 till 1963 års riksdag heter det bl. a., att valet av tidpunkt bör härvid göras så att undersökningsresultatet kan framläggas vid »första möjliga tillfälle under 1965». Jag har nu ytterligare preciserat tidpunkten.

Herr **BJÖRKMAN** (h):

Herr talman! Jag vill då konstatera, att om första möjliga tillfälle under 1965 är lika med den 31 december, så är det också sista möjliga tillfälle under 1965.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på frågor ang. postverkets personalsvårigheter

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**, som yttrade:

Herr talman! Herr Nelander har frågat mig om jag är beredd att medverka till att postverket ges möjlighet att föra en personalpolitik som stärker verkets förmåga att rekrytera och behålla personal och herr Nilsson i Gävle har frågat mig om jag anser intresset att främja postverkets serviceresurser påkalla några särskilda åtgärder i syfte att komma till rätta med de på sistone aktualiserade personalsvårigheterna.

I anledning härav vill jag framhålla att staten under senare år kraftigt utbyggt sin personalpolitik. Tillkomsten av nämnden för partiellt arbetsföra och personalvårdsnämnden samt personalutbildningsberedningens och företagsnämndernas omfattande kursverksamhet är exempel på åtgärder som stryker under detta påstående. Denna aktivitet gagnar direkt och indirekt personalpolitiskt hela statsförvaltningen, således även postverket.

Om frågeställarna med sina frågor avsett lönepolitiska åtgärder, vill jag endast påpeka att dessa tas upp i annat sammanhang genom förhandlingar mellan civildepartementet och statstjänstemännens huvudorganisationer.

Vidare anförde:

Herr **NELANDER** (fp):

Herr talman! Jag tackar civilministern för svaret på min enkla fråga.

Även om lönevillkoren spelar en ganska stor roll när det gäller att fylla personalbristen och förbättra förhållandena särskilt vid postverket, är jag klar över att det finns åtskilliga andra frågor av betydelse i detta sammanhang. Jag hade därför ställt min enkla fråga till kommunikationsministern.

Postverket är ju i likhet med SJ ett serviceorgan. Allmänheten har rätt att ställa vissa krav på rimlig service — en fråga som jag vid flera tillfällen berört i motioner och debattinlägg.

Svar på frågor ang. postverkets personalsvårigheter

Personalsituationen är tydligen nu så prekär att postverket vid sjukdom och andra hastigt påkommande vakanser inte har möjlighet att skaffa ersättare. Man får då helt enkelt dra in brevbäringsturer etc. för att klara av situationen. Tidningarna har berättat att allmänheten själv i många fall får hämta sin post, såvida man inte vill vänta på den ett dygn eller, vid veckohelgerna, kanske t. o. m. två dygn.

Ett av de svåraste problemen för serviceverken är tydligen att klara lördagstjänstgöringen. Vid posten liksom vid SJ försöker man ge fridag var tredje lördag. Vid SJ ges emellertid fridag inte bara på lördagar utan även på annan veckodag, som naturligtvis är bestämd på förhand. Att få folk att arbeta vid serviceverken på lördagar tycks bli svårare och svårare sedan femdagarsveckan genomförts på allt flera områden. En av de kanske inte minst viktiga orsakerna är att det högre obekvämlighetstillägget under vinterhalvåret inte får någon verkan förrän efter klockan 14 på lördagar.

Postförbundets ordförande har i ett tidningsuttalande sagt att statens personalpolitik har ställt verket inför otillräckliga personalresurser och att poststyrelsen vid flera tillfällen skulle ha slagit larm och förklarat, att en progressiv servicepolitik är beroende av möjligheter att rekrytera och behålla personalen. Kan statsrådet upplysa om huruvida konkreta förslag framförts och i vad mån man sökt genomföra dem för att få bättre förhållanden?

Nyligen har det också i pressen meddelats att ett fyrtiotal postiljoner ämnar säga upp sina tjänster. Postiljonerna liksom kontorsbiträdena och postexpeditörerna tillhör måhända just de kategorier som är svårast att rekrytera; vi vet allesammans vilken stor avgång det varit inom dessa grupper.

Det hölls nyligen en kurs i postens tjänstemannaförbunds regi. Där framfördes åtskilliga synpunkter på frågan

om rekrytering av personal. Det skulle kunna hända att poststyrelsen, och enkannerligen dess nye chef, har nytta av att ta ad notam en del av dessa synpunkter. I varje fall är det angeläget att den postservice som allmänheten har rätt att kräva inte blir försämrad.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Jag skall be att få tacka herr statsrådet för svaret.

Det andas en sådan belåtenhet med den ordning som nu råder att jag ber att få citera vad förbundsordförande Lars Sandberg sagt:

»Postförbundets medlemmar kan försäkra statsrådet att det inte existerar någon myt om staten som en negativ och formalistisk arbetsgivare. De postanställda upplever i stället statens negativa löne- och personalpolitik som en bister verklighet, en realitet som blivit bistrare för varje år från mitten av 50-talet — eller under den tid då enligt civildepartementets företrädare den progressiva och moderna personalpolitiken skulle ha förts.»

Orden är alltså förbundsordförande Lars Sandbergs i postförbundet. Jag låter dem nu från denna talarstol gå vidare till herr statsrådet, eftersom de står i bjärt kontrast till den belåtenhet som präglar statsrådets uttalande.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Ja, jag har också läst det uttalande som herr Nilsson i Gävle åberopade. Det uttalandet står i bjärt kontrast till vad som har skett på detta område. Jag har räknat ut att under den tid jag varit civilminister har 12 297 tjänster i postiljonkarriären lyfts till högre lönegrad och då 12 297 tjänster har höjts inom det begränsade område som denna karriär utgör under den period då jag sysslat med detta, är det väl i och för sig ett uttryck för att någonting har hänt.

Svar på fråga ang. upprätthållande av förbudet mot visning av pornografisk film

Sedan vill jag markera att jag personligen inte skulle ha någonting emot ytterligare debatt i denna fråga. Det skulle emellertid totalt förrycka frågeinstitutets karaktär.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. upprätthållande av förbudet mot visning av pornografisk film

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**, som yttrade:

Herr talman! Fru Boman har med hänvisning till en filmförevisning, som anordnats av Liberala studentklubben i Stockholm, frågat om jag har för avsikt att vidtaga några åtgärder i syfte att förhindra att förbudet att visa pornografisk film kringgås. Hon tycks härvid förutsätta att filmen i fråga har varit sedlighetssårande och visats för allmänheten men att arrangörerna gått fria från ansvar genom att formellt endast lämna tillträde åt en begränsad personkrets. Med anledning härav kan jag upplysa, att polis- och åklagarmyndigheterna i Stockholm för närvarande utreder, huruvida förevisningen av filmen har varit lagstridig. Ansvarsfrågan är alltså ännu inte avgjord. I detta läge finner jag ingen anledning att överväga om det behövs några sådana åtgärder som fru Boman efterlyser.

Vidare anförde:

Fru **BOMAN** (h):

Herr talman! Först vill jag framföra mitt tack till justitieministern för svaret.

Det kan vara riktigt som han säger, att han inte har någon anledning att överväga att vidta åtgärder i nuvarande

läge, eftersom frågan kommer att upptagas till rättslig prövning — detta besked publicerades efter det att jag hade skrivit ner min fråga. Icke förty skulle jag ha blivit glad om justitieministern nu velat säga någonting som kunde ha inneburit åtminstone en antydan om ställningstagande i en så allvarlig fråga.

I vårt land borde man väl ändå ha kunnat förvänta att justitieministern inte skulle försvara sådana åtgärder. Jag anser, på grundval av de uppgifter jag fått ta del av genom tidningspressen, att filmen är sedlighetssårande och att den har visats för allmänheten. Det förekommer väl inte vid alla biograföreställningar att det är 600 åskådare närvarande — det tycks det dock ha varit vid detta tillfälle. Med olika arrangemang kringgick man — som man trodde — lagen och lät visningen fortsätta. Jag vet att jag under denna frågestund inte har tillfälle att utveckla ämnet närmare, men jag vill säga till herr justitieministern att det skulle ha känts tryggt, om vi fått höra justitieministern förklara att om det kommer dithän att filmförevisningen efter prövning anses åtalbar, så är justitieministern ändå beredd att försvara våra lagars okränkbarhet.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Fru Boman ansåg att det hade varit tacknämligt om det hade kommit någon vägledning eller åtminstone en antydan till ett ställningstagande från justitieministern i denna fråga. Nej, fru Boman, det är precis tvärtom jag skall förhålla mig till våra myndigheter! Jag skall inte i ett aktuellt rättsfall försöka utöva någon sorts personlig lagstiftningsmakt genom mina ställningstaganden, utan det är de ansvariga myndigheterna som först har att ta ställning.

Härmed var överläggningen slutad.

Svar på fråga ang. anställningstryggheten för vissa icke behöriga lärare

§ 5

Svar på fråga ang. åtgärder mot viss direktreklam till hemmen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Svensson har frågat om jag anser att brottsbalken innehåller tillräckligt klara bestämmelser för att ge de rättsvårdande myndigheterna möjlighet att beivra sådana fall av direktreklam till hemmen som, utan att uppsåt föreligger, innebär uppenbar fara för liv och lem och om jag i annat fall är beredd att verkställa översyn av lagbestämmelserna i syfte att möjliggöra sådant beivrande.

I brottsbalken har upptagits ett stadgande om straff för framkallande av fara för annan. För tillämpning av stadgandet krävs inte att faran har framkallats uppsåtligen, utan det räcker med att det har skett av grov oaktsamhet. Den närmare avgränsningen av stadgandets tillämpningsområde ankommer på rättstillämpningen. Skulle det därvid visa sig att stadgandet inte erbjuder ett tillräckligt skydd mot reklam som bedrivs i skadebringande former, är jag givetvis beredd att överväga erforderliga lagstiftningsåtgärder.

Vidare anförde

Fru SVENSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Kling för svaret på min enkla fråga. Det gällde, som statsrådet nyss sade, sådan direktreklam i hemmen som kan innebära fara för liv och lem.

Jag finner av svaret, att statsrådet anser att de rättsvårdande myndigheterna med stöd av stadgande i brottsbalken får möjlighet att beivra sådant förfarande, men jag vet i alla fall att många jurister är synnerligen tveksamma om hur stadgandet i det här sam-

manhanget skall tolkas. Just därför är statsrådets svar i dag synnerligen värdefullt.

Den direkta orsaken till min fråga var en händelse bland många andra. Den stod refererad i våra tidningar nu i höst. Vi har fått tvättmedel, shamponeeringspulver och mycket annat i våra brevlådor, men den här gången var det faktiskt vassa rakblad som genom brevlådan hamnade på golvet i bostaden. Man förstår mycket väl den familj, som upprörd frågade: »Hur länge skall sådant här få förekomma?» Det var nog inte bara *en* familj, det var säkert många, som fann den här presenten på golvet i sin hall eller bland sina lekande barn. Vi anser nog alla att den sortens reklam är otillständig och måste kunna beivras.

Statsrådet säger vidare, att den närmare avgränsningen av stadgandets tillämpningsområde ankommer på rättstillämpningen — och tillägger: »Skulle det därvid visa sig att stadgandet inte erbjuder ett tillräckligt skydd mot reklam som bedrivs i skadebringande former, är jag givetvis beredd att överväga erforderliga lagstiftningsåtgärder.»

Jag tackar statsrådet särskilt för det löfte som ligger i de orden.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. anställningstryggheten för vissa icke behöriga lärare

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Fru Nettelbrandt har ställt en fråga om anställningstryggheten för icke-behöriga lärare, som genom vissa cirkulärföreskrifter från skolöverstyrelsen inte får fortsatt förordnande vårterminen 1965.

Fru Nettelbrandt torde åsyfta cirkuläret från skolöverstyrelsen den 1 okto-

Svar på fråga ang. anställningstryggheten för vissa icke behöriga lärare

ber 1964 angående praktikplatser för ämneslärarkandidater. På grund av brådska har detta cirkulär blivit oklart på någon punkt och därigenom vållat viss oro. Naturligtvis bryter cirkuläret inte bestämmelserna den 8 november 1963 om förordnande av vissa lärare. Icke-ordinarie lärare, som förordnats för läsår, beröres således i regel inte av cirkulärföreskriften. Vidare har överstyrelsen under hand kompletterat cirkuläret med besked till skolledare att hänsyn vid tillämpningen i möjligaste mån skall tagas till för enbart höstterminen förordnade lärares personliga förhållanden. Enighet i fråga om innebörd och tillämpning av cirkuläret har också nåtts mellan överstyrelsen och den av frågan närmast berörda personalorganisationen.

Vidare anförde:

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min enkla fråga. Jag håller helt med om att det här cirkuläret har blivit oklart. Enligt mitt förmenande har det också blivit synnerligen otillräckligt utformat, ty det löser inte de centrala frågor som man kommer i kontakt med.

I svaret talas det om att de icke-ordinarie lärare, som har förordnats för helt läsår, i regel icke beröres av det här cirkuläret. Eftersom statsrådets svar talar om »i regel», får jag väl förutsätta att avsikten varit att i en del fall även de, som redan har förordnats för hela läsåret, skulle beröras av cirkuläret. Betyder det att man i strid mot skolstadgans bestämmelser om uppsägnings-tid för vederbörande lärare skall skicka i väg dem? Cirkuläret blev ju utfärdat i sådan tid, att det inte var möjligt att tillämpa den vanliga uppsägnings-tiden.

Vidare säger statsrådet i svaret, att enighet har uppnåtts med den organisation som närmast företräder de par-

ter det här kan vara fråga om. Jag frågar om inte det är en helt oriktig uppgift. Den organisation — om man nu skall nämna någon av dem — som närmast skulle beröras är väl den som har den huvudsakliga parten av de icke-behöriga lärare som uppträder på högstadiet. Där finns en stor kategori av för mellanstadiet utbildade fullt behöriga lärare, som med lock och pock — och stundom helt mot sin vilja — har ställt sig till förfogande för den undervisning på högstadiet, som eljest icke går att klara därför att det inte finns behöriga lärare i tillräcklig omfattning.

Är det då, herr statsråd, riktigt att man på det här sättet — med åsidosättande till och med av de bestämmelser, som stadgor och förordningar ger — bara skall skicka i väg dessa människor? Jag ställer samma fråga även beträffande dem som har fått ett förordnande enbart för höstterminen. Är det riktigt att — om förhållandena har varit sådana att man väl kunnat påräkna att de skulle få fortsatt tjänstgöring — bara skicka i väg dem utan att tala om vad det skall bli av dem? Vad skall man göra med dem? Skall de ned på mellanstadiet? Och vad gör man, om det icke finns plats för dem där?

Här har tidigare i dag talats om god personalpolitik. Detta är verkligen inte god personalpolitik — vilket man från statens sida bör tillämpa i samtliga fall, och alldeles speciellt på ett område, där det råder sådan brist på personal, att det verkligen gäller att göra området attraktivt i stället för tvärtom.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Det är självklart att skolöverstyrelsen inte med cirkulär kan upphäva lagar och förordningar i det här landet. Så allvarligt som fru Nettelbrandt vill framställa situationen är den inte. Jag har också i svaret understrukit att naturligtvis bryter cirku-

Svar på fråga ang. förfarandet vid anmälningar om skördeskador

läret inte bestämmelserna den 8 november 1963 om förordnande av vissa lärare. Det är alltså det avgörande i denna fråga.

Det problem som skolöverstyrelsen stått inför är emellertid att bereda lärarkandidaterna praktikplatser. När ett cirkulär inte på varje punkt är glasklart måste man räkna med den goda viljan från myndigheternas sida. Jag anser mig i svaret ha påpekat att enighet i fråga om cirkulärets innebörd och tillämpning också nåtts mellan överstyrelsen och personalorganisationen.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag vill understryka att jag ingalunda vänder mig mot motivet att bereda praktikplatser för lärarkandidater. Det motivet är fullt all right. Men man får för den skull inte glömma bort trygghetsaspekten beträffande de människor som här blir kastade åt sidan, och jag vill fråga statsrådet var det finns någon uppgift om att enighet har nåtts med dem som företräder deras intresse.

Statsrådet säger i sitt svar att de som är förordnade för helt läsår i regel icke beröres av cirkuläret. Det innebär att några av dem skulle bli berörda, och därest så skulle vara fallet strider väl det mot tillämpningen av de lagar och förordningar som gäller. Jag tycker nog att man, när man utfärdar cirkulär och lämnar svar på enkla frågor, bör göra det i medvetande om existensen av lagar och förordningar — även om man inte citerar dem.

Jag tillåter mig att fråga om inte statsrådet anser att det hade varit motiverat i detta sammanhang att man på något sätt hade löst frågan om tryggheten för den kategori det här gäller. Det kan röra sig om lärare som varit anställda i en viss kommun under en lång följd av år och som mer eller mindre mot sin egen vilja ställt sig till förfogande för att klara undervisningen på grundskolans högstadium. Är myn-

digheterna då inte skyldiga att något utreda frågan om vad det skall bli av dem när de skjutsas åt sidan? Skall de flytta med sin familj mitt i läsåret till en helt annan plats i Sveriges land? Den frågan är inte löst och jag tycker det hade varit berättigat att den på något sätt berörts.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Det är naturligt att jag har större förtroende för skolöverstyrelsen än fru Nettelbrandt. Jag kan emellertid försäkra att den dag man börjar »skjutsa» med folk i den svenska skolan skall jag verkligen försöka ingripa.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. förfarandet vid anmälningar om skördeskador

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Dickson har frågat om man inte kan tänka sig en annan senaste tidpunkt för anmälan om skördeskador än den 1 oktober.

Till svar vill jag erinra om att skördeskadeskyddet är så utformat att det är skördeutfallet inom ett helt område, som avgör om ersättning kommer att utgå eller ej. Inverkan av skörderesultat på en enstaka brukningsenhet inom området är därför inte så stor. Någon anledning att vänta med anmälan tills skörderesultatet på brukningsenheten är helt känt finns sålunda inte. Med hänsyn härtill och då det är angeläget att ersättningarna kan utbetalas så tidigt som möjligt har den 1 oktober bedömts vara en lämplig senaste tidpunkt för skördeskadeanmälan.

Vidare anförde:

Svar på fråga ang. förfarandet vid anmälningar om skördeskadador

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Möjligheten att få skördeskadeersättning är en så utomordentligt förnämlig förmån att jag är nästan generad för att ens vidröra den. Men läget sådant det nu är på detta område är nästan kuriöst. Det kommer väl att bli så att varje jordbrukare i Sveriges land ger sig på att skriva en blankett och skicka in den för att vara säker, ifall det skulle bli skördeskadador på hans åker. Under sådana förhållanden kan man fråga sig, om det inte är lika bra att ge en generell ersättning över hela landet. Då skulle man inte behöva skriva dessa blanketter, vilket kostar både tid och papper. Som det nu är är det ganska irrationellt ordnat. Det är anledningen till att jag besvärat statsrådet med min fråga. Jag är tacksam för svaret men inte helt tillfredsställd.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag kan nog föreställa mig att man inte förutsett att folk skulle lämna in ansökningar i sådan mängd som nu har blivit fallet, utan man har utgått ifrån att var och en enskilt skulle kunna bedöma situationen bättre. Jag kan således hålla med herr Dickson om att detta system är mindre tilltalande i detta avseende. Det ligger mycket i tanken att man skulle kunna överväga att övergå till obligatorisk anmälan.

Jag kan nämna att jag den 4 juni i år har uppdragit åt jordbruksnämnden att se över bestämmelserna angående förfarandet i fråga om skördeskadeskyddet. I det sammanhanget har också det uppdraget givits nämnden — det blir närmast skördestatistiska nämnden inom statistiska centralbyrån som får utföra detta arbete föreställer jag mig — att överväga, om man i samband med insamlingen av uppgifter för den allmänna jordbruksstatistiken skulle kunna infordra en handling som skulle kunna ligga till grund för skördeskadeersättningen.

Vi är nog överens om behovet av förenkling på detta område. När utredningen är färdig får vi se om det då föreligger förutsättningar för att få till stånd en bättre ordning på detta område.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Statsrådets senaste meddelande kommer säkert att väcka mycket intresse inom hela det svenska jordbruket. Det skulle också kunna eliminera frestelsen till en del oskick som nog förekommit i samband med de ersättningsanspråk som ställts.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Herr **TALMANNEN** yttrade:

Frågor till frågestunden tisdagen den 3 november skall med hänsyn till att fredagen den 30 oktober är helgdagsafton inlämnas senast kl. 10.00 torsdagen den 29 oktober.

§ 9

Justerades protokollet för den 20 in-
nevarande oktober.

§ 10

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Tobé*, till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående ökat statligt stöd för deltagande i internationella idrottstävlingar,

herr *Tobé*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående utbetalningen av studiemedel, och

herr *Bohman*, till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående flygplanprojekt 37 (Viggen).

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 11

Interpellation ang. rekryteringen av psykiatrer

Ordet lämnades på begäran till

Herr ANTONSSON (cp), som yttrade:

Herr talman! Det torde råda enighet om att upprustningen av mentalsjukvården bör fullföljas så skyndsamt som möjligt. Ett allvarligt hinder för denna utveckling är den stora bristen på läkare. Vid flera mentalsjukhus och även vid vissa psykiatriska lasarettskliniker kan situationen otvivelaktigt betecknas som mycket allvarlig.

Denna bild av läget finns också bekräftad i en redogörelse av medicinalstyrelsen, intagen i årets statsverksproposition. Utannonserade läkartjänster vid mentalsjukhusen har enligt medicinalstyrelsen lockat få sökande. Särskilt gäller detta underläkartjänsterna. Den 1 februari 1963 var 60 procent av underläkartjänsterna i Ae 23 vakanta, vilket innebar en viss försämring av läget gentemot föregående år. Underläkartjänsterna har visserligen i viss utsträckning kunnat upprätthållas med vikarier — svenska medicine kandidater eller danska medicine studerande. De förordnades otillräckliga teoretiska kunskaper och ringa erfarenhet av praktisk sjukvård inom mentalsjukvården samt de fåta ombytena på tjänsterna har emellertid medfört, att vikariernas användbarhet blivit begränsad. Ej heller har tillgången ens på sådana vikarier varit tillräcklig. Medicinalstyrelsen har på grund härav nödgats utfärda bestämmelser, som innebär en icke önskvärd sänkning av kompetenskraven på underläkartjänsterna.

Bristen på psykiatrer torde förändras av flera olika faktorer. Av stor vikt är givetvis arbetsförhållandena. Ofta är tjänsterna förenade med en alltför betungande jourtjänst, som reducerar såväl fritiden som möjligheterna till vidareutbildning. Men samtidigt måste det konstateras, att utbildningskapaciteten på det psykiatriska området är otillräcklig.

För den nödvändiga upprustningen av mentalsjukvården är det givetvis angeläget, att rekryteringen av psykiatrer befordras så effektivt och skyndsamt som möjligt. Förbättrade arbetsförhållanden måste härvid eftersträvas i fråga om såväl arbetsbördans omfattning som arbetsuppgifternas organisation. I detta syfte har ju årets riksdag beslutat om inrättande av nio nya läkartjänster inom den psykiatriska sjukhusvården. Men det torde också stå klart, att särskilda åtgärder är nödvändiga för en ökning av såväl utbildningskapaciteten som intresset hos de medicine studerandena för psykiaterbanan.

Ett förslag i sistnämnda syfte framlades för ungefär ett år sedan av Mentalsjukvårdens personaldelegation i en skrivelse till regeringen. Personaldelegationen framhöll, att det borde vara möjligt att utnyttja det relativt gynn samma rekryteringsläget vid vissa lasarettskliniker och mentalsjukhus för en ökad utbildning av psykiatrer, vilket kunde ske genom att man vid dessa kliniker och sjukhus inrättade speciella utbildningstjänster. Hälften av dessa tjänster borde förläggas till mentalsjukhus och hälften till psykiatriska lasarettskliniker. En innehavare av utbildningstjänst på mentalsjukhus skulle enligt förslaget förordnas på tjänsten under högst två år och därefter byta till lasarettsklinik. Motsvarande förhållanden skulle gälla beträffande lasarettskliniker. Som ytterligare villkor för tjänsternas inrättande skulle gälla, att vederbörande klinikchef hade kvalifikationer för bedrivande av utbildning. Tjänsterna skulle som regel få besättas endast om övriga läkartjänster vid kliniken var besatta med ordinarie innehavare. Enligt personaldelegationen borde omkring 50 utbildningstjänster kunna inrättas, varav omkring 15 vid statliga sjukhus. Kostnaderna för sådana tjänster vid statliga mentalsjukhus skulle helt bestridas av statsmedel. För tjänster vid kommunala mentalsjukhus och lasarettskliniker skulle enligt delegationen kostnaderna täckas till minst 50 procent genom statsbidrag.

Interpellation ang. projekteringen av de beslutade rättspsykiatriska klinikerna

Personaldelegationens förslag om breddning av utbildningskapaciteten för specialutbildning av psykiatrer fick ett positivt bemötande från flertalet remissinstanser. De föreslagna utbildningstjänsterna borde, framhöll man, kunna medföra en förbättring i rekryteringssituationen. Regeringen har emellertid ännu inte tagit något initiativ i enlighet med det förslag, som Mentalsjukvårdens personaldelegation framlade.

Det är enligt min mening angeläget, att åtgärder skyndsamt kommer till stånd för en ökning av utbildningskapaciteten för specialutbildning av psykiatrer och för en ökad rekrytering till psykiaterbanan. Personaldelegationens förslag synes härvid vara en god möjlighet, men naturligtvis kan även andra vägar vara framkomliga.

Med stöd av vad jag här har anfört anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet ställa följande frågor:

Har herr statsrådet för avsikt att skyndsamt taga initiativ i syfte att öka utbildningskapaciteten för specialutbildning av psykiatrer och därmed förbättra rekryteringssituationen på nämnda område?

Om så är fallet, vilka åtgärder överväger herr statsrådet?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Interpellation ang. projekteringen av de beslutade rättspsykiatriska klinikerna

Ordet lämnades på begäran till

Herr von FRIESEN (fp), som yttrade:

Herr talman! Riksdagens revisorer som 1938 tog upp de rättspsykiatriska undersökningarna till granskning konstaterade att en betydande ojämnhet förelåg i bedömningarna, vilket framhölls såsom betänkligt. Den stora betydelse och det värde dessa undersök-

ningar ägde för rättsskipningen gjorde det till en samhällsangelägenhet av största vikt, att de skedde med grundlighet och sakkunskap, framhöll revisorerna, som föreslog en utredning om en mer ändamålsenlig organisation av undersökningsväsendet. Till dessa synpunkter anslöt sig riksdagen.

Utredningen kom till stånd genom strafflagberedningen, som (SOU 1942: 59) betonade att sinnesundersökningarna ägde stor betydelse för straffrättskipningen och för att tillgodose de individualpreventiva hänsyn som präglat reformarbetet. Undersökningarna tjänade som medel att utröna om en viss form av straffrättslig reaktion vore lämplig och kunde även vara till gagn vid bedömandet av sådana frågor som förhandenvaron av uppsåt eller andra subjektiva förutsättningar för straffbarhet. Specialutbildade läkare behövdes för undersökningsarbetet och kunskaper på andra områden än som erhöles genom en allmän psykiatrisk skolning, nämligen erfarenheter beträffande det straffrättsliga reaktionssättet, inom kriminologien samt fängvårdsfrågor.

Den organisation som antogs 1946 be-tecknades från början som ett provisorium. Såväl strafflagberedningens medicinska expert som Läkarförbundet och Psykiatriska föreningen framhöll, att den nya organisationen var otillräcklig. Köbildning och långa väntetider uppstod också snart och har sedan funnits praktiskt taget hela tiden.

Undersökningsavdelningarna för häktade inrymdes 1946 i omändrade cellutrymmen med undantag av Rättspsykiatriska kliniken i Stockholm, som sedan 1934 ägt en särskild byggnad. Vid avdelningarna å sinnessjukhusen byggdes träbaracker. En tudelning av undersökningsväsendet kom till stånd som sedermera medfört stora organisatoriska och praktiska svårigheter. Avdelningarna vid sinnessjukhusen fick medicinalstyrelsen som huvudman och

Interpellation ang. projekteringen av de beslutade rättspsykiatriska klinikerna

avdelningarna för häktade fångvårdsstyrelsen.

Samtliga de utredningar som med anledning av de långa väntetiderna företagits (1949, 1953 och 1956) kom till den slutsatsen att organisationen var otillräcklig. JO framhöll 1947 förhållandena inom undersökningsväsendet såsom oeffterrättliga och 1961 såsom förkastliga och oförenliga med elementära rättssäkerhetskrav.

1956 års riksdag, som fann att läget inom undersökningsväsendet var ytterst otillfredsställande, hemställde att Kungl. Maj:t måtte taga upp frågan hur bättre förhållanden skulle kunna skapas. En kommitté tillsattes, den fjärde i ordningen, för att finna bot för det kroniska krisläget.

Kommittén fann att organisationen var otillräcklig och att de långa väntetiderna medförde väsentligt lidande för undersökningsobjekten samt en pressad arbetsituation för personalen, varjämte det allmänna rättssäkerhetsintressets krav icke kunde tillgodoses. Kommittén föreslog att de båda grenarna inom organisationen skulle sammanföras till en självständig organisation under medicinalstyrelsen. Större undersökningsavdelningar skulle byggas i de tre största städerna och utnyttjas såsom undervisningskliniker för den medicinska utbildningen samt en något mindre dylik station i Sundsvall eller Härnösand. Smärre avdelningar skulle spridas över landet och förläggas till de befolkningstäta delarna.

En bearbetning av kommittébetänkandet utfördes inom justitiedepartementet av en särskilt tillkallad utredningsman, som föreslog att undervisnings- och forskningskliniker skulle upprättas vid samtliga medicinska lärosäten och att riktpunkten vid omorganisationen borde vara att denna genomfördes på sex år.

I propositionen nr 185:1961 med förslag till omorganisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsen-

det, vilken i huvudsak byggde på departementspromemorian, konstaterades den otillräckliga kapaciteten hos undersökningsväsendet. Departementschefen erinrade om att praktiskt taget alla remissinstanser understrukt nödvändigheten av snara åtgärder för att undersökningsväsendet tillfredsställande skulle kunna fullgöra sina uppgifter. Någon bestämd tidsplan vid genomförandet av omorganisationen kunde ej fastställas, men angelägenheten underströks att en effektiv organisation kom till stånd snarast möjligt. Förslag beträffande de nya klinikerna och undersökningsstationerna skulle successivt föreläggas riksdagen.

Sedan riksdagen 1961 med några smärre jämkningar antagit förslaget till den nya organisationen uppdrog Kungl. Maj:t den 26 januari 1962 åt medicinalstyrelsen och mentalsjukvårdsberedningen att verkställa utredning och inkomma med förslag rörande de nya klinikerna och avdelningarna.

I en skrivelse till mentalsjukvårdsberedningen av den 12/7 1962 framhöll medicinalstyrelsen den oro styrelsen kände inför övertagandet av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet med hänsyn till de utomordentligt otillfredsställande lokaliteterna och deras underdimensionering för sin uppgift. Nuvarande lokaler var på flera håll gammalmodiga och fyllde icke rimliga anspråk på ändamålsenliga arbetsförhållanden. Det var en angelägenhet av ytterlig vikt att de nybyggen som skulle ske projekterades och uppfördes utan dröjsmål. Ur personalrekryteringsynpunkt, särskilt beträffande läkarna, var det av vikt, framhöll styrelsen, att bättre arbetsförhållanden skapades genom ändamålsenliga lokaler.

Icke förrän i november 1962 tog dock mentalsjukvårdsberedningen upp frågan om genomförandet av den vid 1961 års riksdag beslutade organisationen.

Med anledning av de talrika klagomål, som inkommit till justitieombuds-

Interpellation ang. projekteringen av de beslutade rättspsykiatriska klinikerna

mannen över de långa väntetiderna, anhöll JO i februari 1964 om medicinalstyrelsens yttrande rörande den rättspsykiatriska organisationens verksamhet m. m.

I skrivelse av den 18 mars 1964 framlade medicinalstyrelsen ett flertal förslag för åstadkommandet av en tillfällig förbättring av det svåra läget, men framhöll samtidigt att någon stadigvarande förbättring i läget icke kunde påräknas, så länge den rättspsykiatriska organisationen kommer att fortsätta sin verksamhet som hittills.

Medicinalstyrelsen, som ansåg att flera skäl talade för att behovet av rättspsykiatrisk expertis kommer att öka efter brottsbalkens införande, avslutade sin skrivelse med följande uttalande:

»Styrelsen vill slutligen än en gång framhålla, att det är en angelägenhet av första rang att de beslutande klinikerna och stationerna snarast färdigställs. Härigenom skapas bättre arbetsförhållanden och ökade möjligheter till nyrekrytering inom rättspsykiatri. Denna senare fråga är av största vikt då kåren, som för närvarande glädjande nog har tjänsterna tillfredsställande besatta, inom de närmaste åren kommer att decimeras till följd av att flera befattningshavare uppnår pensionsåldern.»

Trots vad som anförts av olika utredningar samt i propositionen och i riksdagen om det trängande behovet av en nyorganisation och trots medicinalstyrelsens skrivelse 1962 om angelägenheten av att nybyggnaderna projekterades och uppfördes utan dröjsmål, tog mentalsjukvårdsberedningen sålunda icke upp frågan förrän på senhösten samma år.

Hitintills, två och ett halvt år efter riksdagens beslut, har beredningen gjort hemställan om projekteringsuppdrag endast beträffande en klinik, nämligen den i Stockholm, under samtidigt meddelande att slutlig överenskommelse icke i något fall kunnat träffas i fö-

rekommände markfrågor. Beredningen hade med anledning härav icke ansett sig kunna lämna anbefalld redovisning.

Situationen är hotande. Den kroniska krisen inom rättspsykiatrien med väntetider som kunnat belöpa sig till mellan ett halvt och ett år, riskerar att ytterligare förvärras. Det är icke möjligt att rekrytera läkare inom ett svårt och ansvarsfullt arbete, med otidsenliga lokaler och under ett ständigt jäkt. Rättspsykiaterkåren hotar att förtvina. Flera av dess medlemmar kommer att falla för pensionsstrecket under de närmaste åren. Möjligheterna för domstolarna att få behovet av rättspsykiatrisk expertis tillgodosett kommer alltmera att inskränkas. Det differentierade påföljdsystem som brottsbalken avser införa kommer icke att kunna utnyttjas på avsett vis, eftersom förutsättningarna för tillämpningen av ett flertal påföljder samt valet mellan andra utgöres av rättspsykiatriska undersökningar, om undersökningarna ytterligare kommer att inskränkas.

I detta sammanhang må påpekas att medicinalstyrelsen i yttrandet till JO av den 18/3 1964 framhöll att enligt styrelsens erfarenhet hade domstolarna iakttagit en restriktiv hållning i fråga om beslut om undersökning. Domstolar i vissa delar av landet hade vid en enkät uppgivit, att man med hänsyn till de långa väntetiderna i många fall avstår från beslut om undersökning, där sådan kunde synas önskvärd.

Reduceras antalet undersökningar blir risken påtaglig att fångvårdsanstalterna kommer att fyllas av ett abnormklientel, som icke gör det möjligt genomföra de moderna behandlingsprinciper som straffverkställighetslagen syftar till.

Det är mig bekant att mentalsjukvårdsberedningen den 14 september i år anhållit om projekteringsuppdrag för i första hand klinikerna i Göteborg och Lund. Beträffande Stockholm är väl läget numera oklart, då frågan om byg-

Interpellation ang. försvarskostnadernas storlek och samhällsekonomiska och sociala verkningar

gandet av en klinik möjligen samordnas med projekteringen av häktet. Förvisso återstår en del att göra, men det måste anses angeläget att ingenting uraktlåtes som kan möjliggöra en så snabb handläggning av ärendet som icke minst ur rättssäkerhetssynpunkt är nödvändig.

Med stöd av vad sålunda anförts anholder jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

1. Är statsrådet i tillfälle lämna en redogörelse för hur långt projekteringen av de beslutade rättspsykiatriska klinikerna fortskridit?

2. Är statsrådet beredd att medverka till en handläggning av dessa frågor så skyndsamt att erforderliga förslag snarast kan föreläggas riksdagen?

Denna anhållan bordlades.

§ 13

Interpellation ang. försvarskostnadernas storlek och samhällsekonomiska och sociala verkningar

Ordet lämnades på begäran till

Herr SPÅNGBERG (s), som yttrade:

Herr talman! Statens utgifter för militärorganisationen och kapprustningarna överstiger fyra miljarder kronor. Ungefär hälften av detta belopp användes till experiment och kapprustning. Till dessa kostnader kommer betydande utgifter för olika skydds- och försvarsändamål, som åläggs kommuner, företag och enskilda. Enbart det omdiskuterade projektet system 37, flygplanet Viggen, torde ta en kostnad på mellan 10 och 15 miljarder kronor. Hur många som tages i anspråk för militära syften torde vara svårt att få exakta uppgifter på, men om man sammanräknar administrativt, militärt, industriellt arbete och värnpliktsinkallade, torde den årliga sysselsättningen överstiga

150 000 personer. Enbart försvarets forskningsanstalt har över 1 500 anställda, av vilka ca 300 har akademisk utbildning.

Näringsliv, vetenskap och forskning har sålunda på ett betänkligt sätt koppats in i produktion och verksamhet för militära ändamål med följd, att det även i vårt land har blivit ett företagsintresse att rustningar och kapprustningar upprätthållas. Följden blir att den värdeskapande produktionen minskar i motsvarande grad, medför penningpolitiska svårigheter och utgör en effektiv broms på den sociala utvecklingen. Vilken uppfattning man än har om militarismens funktion är det nödvändigt att de samhällsekonomiska och sociala följderna av den militära förbrukningen av ekonomi och arbetskraft redes ut, och att det klagöres vad dessa resurser kunde användas till i socialt och samhällsekonomiskt värdeskapande mening.

Jag vill i detta sammanhang erinra om generalsekreterare Dag Hammar-skjöld's initiativ att i större omfattning klarlägga dessa problem. År 1961 utsåg Hammar-skjöld en expertgrupp omfattande ekonomer från länder med olika ekonomiska samhällssystem med uppgift att utreda avrustningens ekonomiska och sociala konsekvenser. År 1962 överlämnade gruppen en rapport om undersökningsresultatet till generalsekreterare U Thant. Undersökningen visar de ofrånkomliga konsekvenserna av rustningarna samt vilka betydande förbättringar som skulle uppnås genom minskade rustningskostnader och upphörande av kapprustningarna. Den del som nu går till improduktiva ändamål komme att användas till gagn för människorna, vetenskaplig forskning, hälsovård, bostadsbyggande, förbättrad standard för underprivilegierades och låga inkomstgruppers levnadsvillkor och för pensionärer vilkas andel i samhällsvälfärden ofta är mager. I rappor-

Interpellation ang. ökat stöd åt handikappidrotten

ten framhålles vikten av att enskilda länder gör utredningar av liknande art för att klargöra resultatet av en nedrustning och vilka olika tillgångar som därigenom frigjordes för fredliga ändamål.

Den av FN:s expertkommitté företagna utredningen ger god vägledning, och uppmaningen till enskilda länder bör stimulera även vårt land till undersökning om militärrustningarnas verkliga kostnader samt deras samhälls-ekonomiska och sociala konsekvenser.

Med hänvisning till vad här anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att lämna kammaren en redogörelse för försvarsorganisationens verkliga kostnader, dess sammanlagda personalförbrukning inom krigsorganisationen och det civila området samt dess samhällsekonomiska och sociala följdverkningar?

Denna anhållan bordlades.

§ 14**Interpellation ang. ökat statligt stöd åt handikappidrotten**

Ordet lämnades på begäran till

Herr **HAMRIN** i Kalmar (fp), som yttrade:

Herr talman! Under de senaste åren har idrottsutövandets betydelse för de handikappade allmänt erkänts. Idrott — rätt bedriven — stärker och utvecklar rörelsehindrade både fysiskt och psykiskt. Den utgör dessutom ett uppskattat alternativ eller komplement till ofta monotona och tröttande träningsuppgifter.

Ett representativt uttryck för denna positiva syn på handikappidrotten ger doktor P. Strömbäck — läkare på Stadiopolikliniken och ledamot av Riksidrottsförbundets styrelse:

»Den fysiska träning, som tar sig uttryck i idrottsövningar, måste betecknas

som en värdefull form av rehabilitering. I synnerhet när det gäller fysiska handikapp beträffande rörelseorganen innebär den muskulära idrottsträningen att de funktionsdugliga musklerna får ökad styrka och anpassningsförmåga.

Givet är att den idrottsliga träningen i stor utsträckning måste anpassas efter vederbörandes grad av handikapp. Det gäller att välja ut de lämpligaste idrottsgrenarna för vederbörande.

Men idrottsutövningen medför inte bara en fysisk konditionsförbättring genom stärkande av den muskulära kraften, cirkulationsorganens prestationsförmåga etc. Den blir också en värdefull *psykisk rehabilitering.*»

Denna inställning ligger helt i linje både med de närmanden, som under senare tid skett mellan sjukgymnastik och idrott, och med synen på en *aktiverad* rehabiliteringsverksamhet.

Några säkra uppgifter om antalet handikappade finns inte att tillgå. Totalt beräknas närmare 170 000 personer uppbära förtidspension eller sjukbidrag från den allmänna försäkringen. Detta i förening med uppgifter, som givits av De vanföras riksförbund (DVR) om att antalet handikappade uppgår till ca 200 000 personer, ger en föreställning om omfattningen av handikappade.

För budgetåret 1964/65 utgår från Fonden för idrottens främjande anslag till DVR med 90 000 kronor för handikappidrott. Dessutom tillkommer på vissa orter ett kommunalt stöd, som dock är av tämligen skiftande storlek.

Resurserna för den svenska handikappidrotten är alltså begränsade. En stor del av DVR:s anslag går till täckande av administrativa kostnader. Handikappidrotten är av flera orsaker tämligen kostnadskrävande. Tränings- och tävlingslokalerna måste särskilt iordningställas såväl före som efter idrottsövningarna. Handikappidrotten kräver särskilda redskap. En förutsättning för att handikappade skall kunna

Interpellation ang. länsstyrelsernas bistånd till kommunerna med expertis för fritidsbebyggelseplaneringen

deltaga i idrottsutövande är att transporter anordnas för förflyttning av de handikappade till och från idrottslokalerna.

De resurser som DVR har till sitt förfogande möjliggör inte en verksamhet av den intensitet och omfattning som Riksförbundet ser det angeläget att bedriva. DVR har för närvarande en konsulent för handikappidrott, som bär ansvaret för verksamheten i hela riket. Riksförbundet skulle dock, om medel fanns, vilja anställa ytterligare en konsulent, som i första hand skulle ägna sig åt verksamhet bland handikappad ungdom. Det kan också parentetiskt nämnas, att DVR — som jag ser det — med hänsyn till sina resurser med rätta inte ansett det möjligt att stödja svenskt deltagande i de olympiska spelen för ryggmärgsskadade.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställer jag om kammarens tillstånd, att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till att den svenska handikappidrotten i framtiden får ett kraftigare statligt stöd?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Interpellation ang. länsstyrelsernas bistånd till kommunerna med expertis för fritidsbebyggelseplaneringen

Ordet lämnades på begäran till

Herr **HAMRIN** i Kalmar (fp), som yttrade:

Herr talman! Under den senaste månaden har frågan om planläggningen av mark avsedd för fritidsbebyggelse debatterats i pressen med utgångspunkt från ett aktuellt fall.

Anledningen till att byggnadsplaner för fritidsbebyggelse ej upprättats i större utsträckning uppgives vara att

många kommuner saknar de ekonomiska och personella resurserna härför.

Genom 1962 års fritidsutredning som nu har framlagt sitt betänkande aktualiseras också frågan om planläggning för fritidsbebyggelsen. Av betänkandet framgår att vi har att se fram emot en mycket kraftig expansion på fritidsbyggelsens område. I mellan 800 000 och 900 000 hushåll i städer och tätorter i vårt land önskar man äga ett fritidshus. Mellan 100 000 och 150 000 hushåll är redan i färd med att anskaffa en stuga eller en tomt för en stuga. Ytterligare 250 000—300 000 hushåll räknar med att inom de närmaste fem åren köpa en stuga.

Denna utveckling kommer att ställa mycket stora krav på planeringsarbetet i de kommuner, som är lämpade för fritidsbebyggelse. Det är därför enligt min mening av den allra största vikt att man från statligt håll genom experthjälp bistår de kommuner, som är utsatta för denna expansion. Det bör emellertid ske utan onödiga ingrepp i den önskvärda kommunala självstyrelsen på detta område.

Före tillkomsten av 1959 års byggnadslagstiftning gällde den ordningen, att länsstyrelsen var den instans som hade formell initiativrätt i fråga om upprättandet av byggnadsplan men att kommunen skulle gälda kostnaden för upprättande av planen. Markägare, som hade avsevärd nytta av planen, kunde förpliktas att bidra till kostnaden efter vissa grunder.

1951 års byggnadsutredning framhöll i sitt 1957 avgivna betänkande att den uppfattningen alltmåra brutit igenom, att lokalisering och utformningen av tätbebyggelse i första hand är en kommunal angelägenhet och en viktig sådan. Kommunerna hade i allt högre grad börjat engagera sig i planarbetet, och flertalet byggnadsplaner tillkom i praktiken under direkt medverkan av de kommunala myndigheterna. Det fö-

Interpellation ang. den ifrågasatta omläggningen av den brittiska handelspolitiken

reföll därför utredningen rimligt att den skedda utvecklingen fick komma till uttryck genom bestämmelser, som tillförsäkrade kommunen ett avgörande inflytande på planläggningen inte blott när den skedde i form av stadsplan utan även när den skedde i form av byggnadsplan.

I proposition nr 168/1959 anslöt sig regeringen till den av utredningen förordade linjen och föreslog att upprättandet av byggnadsplan i första hand skulle tillkomma kommunerna. Visserligen anförde departementschefen viss tvekan om huruvida landskommunerna i allmänhet hade tillgång till sådan sakkunskap att de kunde genomföra en planläggning i egen regi. Förhållandena i detta hänseende uppgavs vara mycket skiftande i skilda orter. Någon större orsak till farhåga torde emellertid, enligt departementschefen, inte finnas. Snarare kunde man förvänta, att det ökade ansvar och de större uppgifter, som förslaget innebar för kommunernas del, skulle komma att stimulera många kommuner att skaffa sig tillräckliga resurser på området.

Enligt min uppfattning är det viktigt att man — i enlighet med den kommunala självstyrelsens principer — överlåter på kommunerna själva att svara för upprättandet av byggnadsplaner. Genom att kommunerna tar aktiv del i planlägningsarbetet stimuleras de till ökat intresse för övriga frågor som sammanhänger med den expanderande fritidsbebyggelsen. Kommunerna måste emellertid erhålla ett aktivt stöd i fråga om information och expertishjälp från länsstyrelsernas sida så länge som många kommuner inte har fulla resurser att själva hålla sig med expertis och helt på egen hand utföra detta planlägningsarbete. Efter storkommunernas tillkomst kommer förmodligen kommunernas egna resurser att förbättras. Jag instämmer därför med dem, som för detta ändamål efterlyser ett centralt, effektivt arbetande organ inom

länsstyrelserna, som kan ställa expertis till kommunernas förfogande. Däremot kan jag inte dela uppfattningen att dessa centrala organ också skall vara utrustade med »makt och myndighet». Om det centrala organet erhåller alltför långt gående befogenheter riskerar man nämligen att ointetgöra den i och för sig önskvärda kommunala självstyrelsen på detta område, som infördes genom 1959 års byggnadslagstiftning.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande frågor:

1. Vill statsrådet lämna en redogörelse för organisationen av länsstyrelsernas bistånd till kommunerna med expertis för fritidsbebyggelseplaneringen, särskilt inom de s. k. fritidslänen?

2. Bedömer statsrådet att den nuvarande uppbyggnaden inom länsstyrelserna är sådan, att de på ett verkningsfullt sätt kan lämna den erforderliga experthjälpen?

3. Om så bedömes icke vara fallet, har statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder i syfte att förstärka länsstyrelsernas resurser på detta område?

Denna anhållan bordlades.

§ 16

Interpellation ang. den ifrågasatta omläggningen av den brittiska handelspolitiken

Ordet lämnades på begäran till

Herr **HECKSCHER** (h), som yttrade:
Herr talman! Den nybildade socialdemokratiska regeringen i Storbritannien har omedelbart efter tillkomsten meddelat sin avsikt att genomföra drastiska åtgärder på de ekonomiska och handelspolitiska områdena. I den mån dessa avser inre brittiska förhållanden ligger de självfallet utom ramen för vad vi i vårt land har anledning att ta ställ-

Interpellation ang. den ifrågasatta omläggningen av den brittiska handelspolitiken

ning till. Programmets handelspolitiska del innefattar emellertid åtgärder, som kan väntas medföra svårigheter ej minst för de svenska exportföretagen, för vilka den brittiska marknaden är av mycket stor betydelse. Särskilt med hänsyn till det nära samarbete, som utvecklats inom EFTA, måste vi även i vårt land med stort allvar se på den utveckling, som kan föranledas härav. Det vill även förefalla, som om de ifrågasatta åtgärderna åtminstone delvis vore svåra att förena med de förpliktelser EFTA-länderna åtagit sig gentemot varandra. Av dessa skäl är det angeläget att läget för vår del klargöres så snart som möjligt och att inte minst samarbetsmöjligheterna inom EFTA utnyttjas för att begränsa de från svensk synpunkt olyckliga verkningarna av den nya, mera protektionistiska inriktningen av den brittiska handelspolitiken.

Av dessa skäl anholder jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa följande frågor:

1. Vill herr statsrådet ge kammaren en redogörelse för *dels* vilka verkningar de av den nya brittiska regeringen förebådade åtgärderna kan beräknas få på handelsutbytet mellan Sverige och Storbritannien, *dels* deras förenlighet med EFTA-avtalet?

2. Vill herr statsrådet ge kammaren en redogörelse för vad regeringen hittills företagit eller avser att företaga för att begränsa olyckliga verkningar på det svenska näringslivet av den ifrågasatta omläggningen av den brittiska handelspolitiken?

Denna anhållan bordlades.

§ 17

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.,

nr 175, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 22 april 1949 (nr 164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål,

nr 177, angående viss fråga rörande prisregleringen på jordbrukets område, och

nr 178, angående statlig kreditgaranti för lån avseende anskaffning av vissa maskiner m. m. åt domänverkets skogsarbetare.

Dessa propositioner bordlades.

§ 18

Ordet lämnades på begäran till

Herr KÄLLSTAD (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m., måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från det propositionen kom kammaren till handa, d. v. s. första plenum efter onsdagen den 11 november.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 19

Anmälades en till herr talmannen under sammanträdet avlämnad motion nr 1036, av herr *Svenning m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 169, med förslag till lag med vissa bestämmelser angående fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning m. m.

Denna motion bordlades.

§ 20

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts tre enkla frågor, nämligen av:

herr *Börjesson* i Falköping, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående motverkande av brottsligt förfarande med checkar,

herr *Carlsson* i Huskvarna, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående de höjda fastighets-taxeringsvärdenas inverkan på inkomst-prövade folkpensionsförmåner, och

herr *Eriksson* i Bäckmora, till hans excellens herr statsministern angående

åtgärder för att öka anställningstryggheten i vissa fall.

§ 21

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 15.47.

In fidem

Sune K. Johansson
